ঋভুগীতা ১১ ॥ জীবনমূক্ত-প্রকরণম্॥

ঋভুঃ -

ব্রহ্মজ্ঞানং প্রবক্ষ্যাম জিবিন্মুক্তস্য লক্ষণম্। আত্মমাত্রণে যস্তষ্ঠতে স জীবন্মুক্ত উচ্যত ।। ১॥ চতৈন্যাত্মতে যিস্তষ্ঠতে স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ২॥ চিদাত্মাহং পরাত্মাহং নরি্গুণ েহহং পরাত্পরঃ। ইত্যবেং নশি্চযো যস্য স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৩॥ परिञ्तयाञ्जिक्िणार्यः त्तर्म हरैजन्यमम् स्यरम् । ব্রহ্মাহমতি িযস্যান্তঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৪॥ जानन् पघनतृ প दां २ म् भ तानन् प भ त दां २ म् य २ म् । যশ্চদিবেং পরানন্দং স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৫॥ यস्य परशापिक श नाम् वि यम्य त् तर्म राजि निर्मिष । পরমানন্দপূর্ণাে যঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতাে ॥ ৬॥ यস्य किঞ্চि पि ११ ना भ्व ि हिन् भा व् तर्गा व विष्ठेवर । পরানন্দাে মুদানন্দঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৭॥ চতৈন্যমাত্রং যস্যান্তশ্চনি্মাত্রকৈস্বরূপবান্। न স্মরত্যন্যকলনং স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৮ ॥ var was কললং সর্বত্র পরপূর্ণাত্মা সর্বত্র কলনাত্মকঃ । সর্বত্র নতি্যপূর্ণাত্মা স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৯॥ পরমাত্মপরা নতি্যং পরমাত্মতেনিশি্চতিঃ। আনন্দাকৃতরিব্যক্তঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ১০॥ শুদ্ধকবৈল্যজীবাত্মা সর্বসঙ্গববির্জতিঃ। निञ्यानन्प्रव्ञन्नाञ्मा न जीवन् मुक् छ উ ह्य छ । ১১॥ একরূপঃ প্রশান্তাত্মা অন্যচনি্তাববির্জতিঃ। कि अक्षित्र एक विश्वास विश्वास

न ম ट ठि ् ० १ न स ट तू प् थ ति् ना २ % का त रा न ह र न् प् ति यि । কবেলং ব্রহ্মমাত্রত্বাত্স জীবন্মুক্ত উচ্যতে । ১৩। न ম दि परिवर्गन सर परिवर्गन सर भ्रां भर निवर्ष । দ্ঢনশি্চযবান্ যােহন্তঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতাে ॥ ১৪॥ न मर माया न मर कामरा न मर क्রराधराञ्भातराञ्ज्यवम् । न ম र क ঞ ् ह पि पि १ वा २ श श श त न मू क् ठ उ ह य छ । । ১ ৫ ॥ न ম दिरायो न स लि छि १९ न स दिन् ४१ क् व ह जि ज् १० । যস্তু নতি্যং সদানন্দঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে । ১৬॥ ন মে শ্রতাত্রং ন মে নাসা ন মে চক্ষুর্ন মে মনঃ। ন মে জহিবতে যিস্যান্তঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ১৭॥ न मर परहरा न मर लिख्निश न मर कांत्र नमर ह । ন মে তুর্যমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ১৮॥ ইদং সর্বং ন মে কেঞি্চদিয়ং সর্বং ন মে ক্বচতি্। ব্রহ্মমাত্রণে যস্তষ্িতে স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ১৯॥ न মर कि अ हिन्न मर क म् हिन्न मर क म् हि छ ् क् व हि छ छ । অহমবেতে যিস্তষ্ঠতে্স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ২০॥ न মर कालरा न মर पर्भरा न মर विস्তू न মर স্থতি हि। ন মে স্নানং ন মে প্রাসঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ২১॥ न ম ट जी त्थः न स ट प्राची न स ट प्राची न स ट प्राची न स न मर वन्धः न मर जन्म न मर ज्ञानः न मर अपम्। ন মে বাক্যমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ২৩॥ न মर পूल्यः न মर পाপः न মर कायः न মर শू ७ म्। न ম দৃশ্যম তি জিঞানী স জীবন্মুক্ত উচ্যত । ২৪॥ न ম । भव्षा न स र स्थत्भा न स तृथः न स त्र त्र । न মে জीব ইত জি্ঞাত্বা স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ২৫॥ न मर अत्रः न मर कि अष् छि । न मर जीवः न मर क् वष्टि । ন মে ভাবং ন মে বেস্তু স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ২৬॥ न मर मराक्ष्यर न मर प्वरैं न मर वर्षा न मर विधि । न मर भूतूत्न मर मं स्थिता न मर वराधिता न मर अति । न মে শ্রেষ্ঠেং ক্বচিদ্বিস্তু স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ২৮॥

न मर व्रर्मा न मर विष्णुत्न मर तुप्तरा न मर तवि । ন মে কর্ম ক্বচিদ্বিস্তু স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ২৯॥ न মर পृথ्वी न মर তথা यः न মर তজে । ন মে কার্যমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৩০॥ न মर वात् ा न মर वाक्यः न মर গरा ज्तः न মर कूल म्। ন মে বিদ্যতে যিঃ স্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৩১॥ न मर नापरा न मर भव्परा न मर लक्ष्यः न मर जवः। न ম (ধ্যানমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত । । । । न मर भी जः न मर हरा ख्नः न मर मरा इरा न मर जन । ন মে সন্ধ্যতে যিঃ স্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৩৩॥ न मर जन्ना न मर मन्ज्तरा न मर नरामरा न मर निमा। न ম ে সর্বমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত । ৩৪॥ न मर ७ यश न मर होन्नश न मर कृष्धी। ন মে চাত্মতে যিঃ স্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৩৫॥ न মर পृत्वः न মर পশ্চাত্ न মर চरात्ध्वः न মर पिनिः। ন চতি্তমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৩৬॥ न মে বক্তব্যমল্পং বা ন মে শ্রােতব্যমণ্বপি। न ম েমন্তব্यমी य एवा प्र जीवन् मूक् छ উ ह्य उ । ७ १ ॥ ন মে স্মর্তব্যমবোষং স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৩৮॥ न मर जरार्गा न मर तरार्गा न मर यरार्गा न मर लयः। ন মে সর্বমতি স্বিস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৩৯॥ न মহেস্ত ত্বিং न ম জোতং न ম েবৃদ্ধং न ম েক্ষযঃ। অধ্যারণেপাে ন মে স্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতাে ॥ ৪০॥ অধ্যার বেপ্যং ন ম েক ঞি্চ দিপবাদ বে ন ম েক্বচ তি্। ন মে কঞি্চদিহং যত্তুস জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৪১॥ न ম শ मू प् थ त्रिन ম ट मू ज् त दा न म ट ठ देव है । ন মে ভূতং ন মে কোর্যং স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৪২॥ न मर करा २ इंश न मर हिप्त न मर नान्यः न मर ज्वयम्। ন মে কেশ্চন্নি মে স্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৪৩॥ न মर মাংসং न মर রক্তং न মर মদে । ন মে কৃপা ন মহেস্তীত সি জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৪৪॥

न मर अत्रः न मर भूक्लः न मर नीलः न मर পृथक्। न মर তाপः न মर लराख्रा न মर गरां न মर या । নে মে তেত্ত্বমতি সি্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৪৬॥ न ম (ज्तान् जित्नि म (ज्यानिश्न म र पूर्यश्न म र कूलम् । न ম र क ঞ ् চ जि তি रियायन् স জी वन् सूक् ठ উ চ্य ত र ॥ ८ ॥ ন মে দবৈমতি স্বস্থঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৪৮॥ न মर व्त ७ १ न सर १ लान १ न सर भरा ह्य १ न सर सूथ स्। ন মেন্যূনং ক্বচদ্বিস্তু স জীবন্মুক্ত উচ্যতলে॥ ৪৯॥ न मर ज्ঞा ा न मर ज्ञानः न मर ज्ञारः न मर म्वयम्। ন মে সর্বমতি জিঞানী স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৫০॥ ন মে তুভ্যং ন মে মহ্যং ন মে ত্বত্তাে ন মে ত্বহম্। न ম ে १ तू त्न म ८ यम् जू म जी वन् मू क् ठ उ ह य ज ८ ॥ ৫ ১ ॥ न मर जिष्य न मर ठिल्य न मर ग्लान न मर गूलम्। न মে न মতে यिস্ত ষ্ঠতে স জীবন্মুক্ত উচ্যত ।। ৫২॥ ন মে গোত্রং ন মে সূত্রং ন মে পোত্রং ন মে কৃপা। ন মে কঞ্চিদিতি ধ্যাযী স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৫৩॥ ন মে চাত্মা ন মে নাত্মা ন মে স্বর্গং ন মে ফেলম্। न मर पृष्यः क्वष्टिम्व ज् ज जीवन् मूक् छ उष्य । ७८॥ न ম । विषया न म । विषया न म । भान् वित्न म । पम । ন মে পুরমতি জি্ঞানী স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৫৫॥ ন মে শেল্যং ন মে শেঙ্কা ন মে সুপ্তর্নি মে মেনঃ । ন মে বেকিল্প ইত্যাপ্তঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৫৬॥ न मर ज ता न मर वाल्यः न मर यरावनमण्व शि ন মে মৃতর্নি মে ধ্বান্তং স জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৫৭॥ ন মে মৌনমতি পি্রাপ্তং স জীবন্মুক্ত উচ্যতে । ৫৮। অহং ব্রহ্ম হ্যহং ব্রহ্ম হ্যহং ব্রহ্মতে নিশি্চযঃ। চদিহং চদিহং চতে সি জীবন্মুক্ত উচ্যত ে॥ ৫৯॥ व् तर्म देवारः हि प्तारः भत्रेवारः न मः भयः । স্বযমবে স্বযং জ্যাতে সি জীবন্মুক্ত উচ্যতাে ॥ ৬০॥

স্বযমবে স্বযং পশ্যতে স্বযমবে স্বযং স্থতিঃ। স্বাত্মন্যবে স্বযং ভূতঃ স জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৬১॥ স্বাত্মানন্দং স্বযং ভুংক্ষ্বে স্বাত্মরাজ্যে স্বযং বসে। স্বাত্মরাজ্যে স্বযং পশ্যে সে জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৬২॥ স্বযমবোহমকোগ্রঃ স্বযমবে স্বযং প্রভুঃ। স্বস্বরূপঃ স্বযং পশ্যে সে জীবন্মুক্ত উচ্যতে ॥ ৬৩॥ জीवन् मूक् छि श्रिक त शः अत्वव परिषू पूत् न छ म्। यः भृगता जिकृ प्वा शिव् तर्मते चवजि स्वयम् ॥ ७४॥ यर वरमवामविधिकिन् পि छि छ र म वू म् ध्या পুণ্যাভসিন্ধতিধযাি পরকির্শযন্তঃ। पर्टर স্বকীযমত पि_इ १ थ পরং পরাভ-স্তষোং সুখায ন তু জাতু তবশে পাদাত্॥ ৬৫॥ কঃ সন্তরতে ভবসাগরমতেদুত্য-ত্তরঙ্গসদৃশং জনমৃত্যুরূপম্। ঈশার্চনাবধিসিৢবােধতিভদেহীন-জ্ঞানােডুপনে প্রতরদ্ভবভাবযুক্তঃ ॥ ৬৬॥

॥ ইত শ্রীশবিরহস্যে শেঙ্করাখ্যে ষেষ্ঠাংশ েঋভুনিদািঘসংবাদ জীবন্মুক্তপ্রকরণং নাম একাদশােহেধ্যাযঃ॥